

lat a 47. (zalai önkéntes) zászlóalj volt, ahová három falubeli vonult be. Egy honvéd szolgált a 7. (szombathelyi) zászlóaljban is. De távolabbi székhelyű és újoncozási körzetű csapatokban is megtalálhatók voltak a szigligetiek. Ilyen volt az 51., a 66. és a 71. honvédzászlóalj. 51-eseket a Baranyai önkéntes nemzetőrzászlóaljból szervezték Sziklai János, majd Molnár Károly őrnagyok parancsnoksága alatt. A zászlóalj mint Friedrich Eder tábornok észéki várőrségének része esett hadifogságba 1848. december közepén. A 66. honvédzászlóaljat a Pest megyei 1. önkéntes nemzetőr zászlóaljból hozták létre, Gózon Lajos őrnagy irányítása mellett. A VII. hadtestben harcoltak a főhadiszíntéren Gáspár András ezredes parancsnoksága alatt. A 71. zászlóaljat a Pesti 2. önkéntes zászlóaljból alakították Jakusz Imre őrnaggyal az élen. A VIII. hadtest kötelékében mint a komáromi várőrség egyik alakulata teljesítettek szolgálatot.

A szigligeti honvédek közül két fő halt hősi halált a szabadságharc csatáiban. Egyikük a már említett Talián Antal, aki Budán a vár 1849. májusi ostromakor esett el. A másik hősi halott Varga György honvéd, akiről nem ismeretes, hogy melyik ütközetben vesztette életét. Három katona: Kovács József (7. honvédzászlóalj), Szakács János (51. honvédzászlóalj) és Varga János (47. honvédzászlóalj) közlegények sebesülten tértek haza a szabadságharcból. További három szigligeti honvédnek szintén nem volt szerencséje. A függetlenségi harc bukása után a Zalaegerszegen működő császári hadbíróóság büntetésből Hidasy Józsefet, Jánka Györgyöt és Takács Józsefet kényszerosorozásra ítélte, akik ismeretlen ideig falujuktól távoli osztrák és olasz tartományokban voltak kénytelenek folytatni katonai szolgálatukat, de már mint a császári sereg közvitézei.

Hangodi László

Az apátfalvi plébános jelentése 1849 januárjából

A Csongrád megyei Apátfalva a középkortól kezdve a Csanádi püspökség része volt. A török idők után a terület katolikusainak lelki gondozását a makói ferencesek látták el. Apátfalva 1732-ben lett önálló plébánia. Szent Mihálynak szentelt temploma 1754 és 1757 között, plébániaépülete 1801-ben épült. A Szeged-Csanádi Püspöki Levéltárban található egy jelentés 1849-ből, amely Apátfalva helyzetéről számol be a magyar szabadságharc idején. Apátfalva történetét nemrég Tóth Ferenc foglalta össze önálló kötetben, amely a *Száz magyar falu könyvesháza* sorozatban jelent meg 2000-ben. Tóth Ferenc leírja, hogy a község az 1848/49-es eseményeket baj nélkül vészelte át.¹ A szerbek támadásától tartva azonban az Országos Honvédelmi Bizottmány elrendelte a marosi átkelők őrzését. Apátfalvát 1849. február 4-én az osztrák–szerb erők támadása fenyegette, ugyanis a felkelők elfoglalták Magyarcsanakot.² Apátfalva védelmére a makói nemzetőrséget mozgósították, akiknek megjelenése visszavonulásra készítette az ellenséget.

Az alábbiakban Horváth Mihály tiszteletbeli kanonok, apátfalvi plébános jelentését adjuk közre – megőrizve az eredeti írásmódot és központosítást. Előtte azonban vázoljuk az apátfalvi plébános, s a szövegben szereplő Amend Frigyes tordai plébános életútját, az egyházmegyei források alapján. Amend Frigyes (neve Ámend alakban is előfordul) 1802-ben született, 1825-ben szentelték pappá. 1829-től Tordán szolgált előbb adminisztrátori, majd plébánosi ki-nevezéssel. 1861-től kiegészítő esperesként (vice-archidiaconus surrogatus) tevékenykedett.³ 1874-ben nyugdíjba vonult, s a Szent József-alap évjárdékéből élt a Békés megyei Szarvason.⁴

¹ Tóth Ferenc: Apátfalva (Szerk.: Blazovich László) *Száz magyar falu könyvesháza*. 2000. 19. old.

² A délvidéki szerb mozgalomról átfogó képet adnak a következő munkák: *Olchváry Ödön*: A magyar függetlenségi harc 1848/49-ben a Délvidéken. Bp., 1902.; *Thim József*: A magyarországi 1848/49-iki szerb felkelés története. Bp., 1940.

³ Schematismus cleri dioecesis Csanádiensis pro anno domini 1863. Temesvári, 1863. 110. és 183. old.

⁴ Schematismus cleri dioecesis Csanádiensis pro anno domini 1877. Temesvári, 1877. 175. old.

Az egyházmegyei évkönyvek 1877-ben említik utoljára. Valószínűleg 1877 és 1880 között halt meg.

Horváth Mihály⁵ 1789-ben született, s 1811-ben vette fel a papság szentségét. 1813-tól Pécskán, 1814-től Kiszjenőn, 1817-től Kiszomboron, 1835-től Apátfalván szolgált plébánosként. 1831-ben egyházmegyei szentszéki bíróvá, később tiszteletbeli kanonokká nevezték ki.⁶ 1865-ben hunyt el. Horváth plébános feljegyzéseit (valószínűleg az apátfalvi római katolikus plébánia Historia Domusát) Tóth Ferenc is felhasználta könyve egyik forrásaként, s az 1848/49-es események rövid bemutatásakor hivatkozik is rá. Az 1849. január 28-án, Apátfalván kelt levelet a Makón székelő⁷ püspöki helynökségnek – helynök: Róka József ((1790–1858) – címezték.

*Nagyságos és Főtisztelendő Püspöki Helynök Úr!*⁸

Plébánusi kötelességeim közé számítom a Püspöki kormányt hivatalosan tudósítani mindenről, mi plébániámban figyelemre méltóbb történik. Ezen okból vagyonn szerentsém Nagyságodat értesíteni azon szív rázó eseményről, hogy e folyó év, és hó 20dik napján kezdettek Apátfalva helységébe – minden elhozott bútorokkal, és marháikkal együtt bévonulni, és itt a Ráztok, és Szerbek üldözése ellen menedéket keresni: Torda, Kis Orosz, Magyar Czerna, Tóba, Magyar Szent Márton, Aurelház, Tamásfalva, Lukátsfalva, Itebő, Nagy Betskerek, Kikinda, Beodra, 's több Torontál Megyei Magyar ajakú lakosok, kik között előkelők is vagynak, nevezetesen Amend Frigyes Tordai Plébánus Úr is. Az 562 házból álló Apátfalva helysége mint egy 6000 léleknek adhatott lakást, a többiek pedig innen Csanád Vármegye egyéb helységeibe, sőt Békés, és Csongrád vidékeire is már elvonultak.

Egyébaránt tapasztalt kegyességébe ajánlott, mély tisztelettel vagyok Nagyságodnak

Apátfalván, 28. Januari 1849.

*Krisztusban alázatos rokona
Horváth Mihály tiszt. Kanonok
Apátfalvi Plébánus*

A fenti sorokból megtudjuk, hogy Apátfalvát 1848/49-ben ugyan elkerülték a hadműveletek, a falu népe mégis részt vett a magyar szabadságharcban. Apátfalván hatezer délvidéki, a szerb felkelők elől menekülő magyar nemzetiségű lakos talált menedéket és ideiglenes ott-hont 1849 januárjában.

Miklós Péter

*Gyalogos és lovaskatona
tükrösön. Malonyay nyomán.*

⁵ Nem azonos és adataink szerint nem is állt rokonságban a főpap-politikus Horváth Mihállyal (1809–1878). Utóbbi váci egyházmegyei pap volt, majd választott csanádi püspök, 1849-ben a Szemere-kormány vallás- és közoktatásügyi minisztere, történétíró.

⁶ Schematismus cleri dioecesis Csanadiensis pro anno domini 1863. Temesvári, 1863. 25. és 192. old.

⁷ A Csanádi egyházmegye 1848 októberében, Temesvár osztrák bevétele után kettészakadt. A császáriak által megszállt részt dr. Fábry Ignác (1792–1867) címzetes püspök vezette Temesvárról, a magyar kormány fennhatósága alatti területeket pedig Róka József kanonok kormányozta Makóról. A csanádi egyházmegye forradalom és szabadságharc alatti történetéről: Kováts Sándor: A csanádi papnevelde története. Temesvár, 1908.; Juhász Kálmán: A csanádi egyházmegye 1848/49-ben. Sajtó alá rendezte: Lotz Antal. Tanulmányok Csongrád megye történetéből XXI. Szeged, 1994.; Varsányi Péter István: „Szívünk legtisztább sugallata szerint” Fejezetek a csanádi egyházmegye 1848/49-es történetéből. Szeged, 1999. 3. sz.

⁸ Szeged-Csanádi Püspöki Levéltár: egyházközségekre vonatkozó régi iratok. Apátfalva, 188. sz.